

Camus, újratöltve

Albert Camus: Az idegen. Európa Könyvkiadó, Budapest, 2016. 163 oldal, 2690 Ft

Feltételezem, hogy az elmúlt hatvan-hetven évben majdnem mindenki, akit érdekelt nálunk a francia irodalom, olvasta Camus regényét – Gyergyai Albert fordításában. Aki pedig tudott valamennyire franciául, az nagy valószínűséggel nekirugaszkodott az eredetinek is. Vonzó volt a mű nyelvének legendás tömörsége és élőbeszédszerűsége, amely főleg az igeidőkkel való takarékos bánásmódban nyilvánult meg, és amelyet könnyen össze lehetett téveszteni az „egyszerűséggel”. Azt persze már az én korosztályom sem értette kristálytisztán, hogy miért *Közöny* a mű címe magyarul, miért nem jó az eredeti: *Az idegen?* De végül is belenyugodtunk, egyrészt, mert mi egyebet tehettünk volna, másrészt mert a „közöny” szónak valóban van jelentősége a regényben, és még annál is nagyobb Camus életművében. (Gondoljunk csak az utolsó mondatok egyikére: „Áadtam magam a világ gyöngéd közönyének”.) Ádám Péter és Kiss Kornélia az új fordításban visszatérnek az eredeti címhez, s ezt jó okkal teszik, hiszen sokkal jobban „tapad” a műhöz, nem kívülről értelmezi, hanem belülről. Camus közöny-fogalma ugyanis rendkívül összetett, címként inkább félrevezeti az olvasót, semmint orientálja.

A fordítók törekvése egyértelműen az volt, hogy egyrészt „leporolják” Gyergyai hajdani fordítását, ami teljesen legitim törekvés minden fordítással szemben. Másrészt meggyőződésük szerint Gyergyai csak helyyel-közel volt képes visszaadni Camus stílusát, azt az egyszerre populáris és irodalmi nyelvet, amely pontosan ebben a regényben született meg. S ezenkívül ki akarták még gyomlálni a konkrét félreértéseket is, amelyek szintén előfordulnak Gyergyai magyarításában. Gyergyainál a főhőst így vigasztalják anyja halála miatt: „Bizony, egy anyja van csak mindenkinek”. Az új fordításban ez így hangzik: „Bizony, anya csak egy van”. A másik példa (a nem súlyos, de zavaró) félreértésre: „Kicsit fáradt és szédült voltam, mert közben Emmanuelnél is jártam” – mondja Meursault Gyergyainál.

„Egészen össze voltam zavarodva, előbb még Emmanuelhez is fel kellett mennem” – olvassuk Kiss Kornéliáéknál. Sokkal világosabb így ennek a bonyolult és váratlan helyzetektől viszolygó figurának a zavarodottsága: sok neki egyszerre fogadni a részvétnyilvánításokat, és megoldani *a még előtte álló* praktikus teendőket.

A fordítók munkájából az derül ki, hogy Gyergyai verziójában általában kétféle probléma fordul elő: vagy szóról-szóra fordít, vagy a saját stíluseszménye szerint túlértelmez egyes mondatokat. „Az est ezen a vidéken afféle bús fegyverszünet lehet” – állapítja meg Gyergyainál a főhős. (A „trêve mélancolique” ebben a változatban beleillene egy Tóth Árpád-versbe.) „Ezen a vidéken olyan lehet az este, mint valami mélabús átmeneti megnyugvás” olvassuk *Az idegenben*. Az olvasónak így nem kell megküzdeni az olyan dilemmákkal, mint hogy „milyen fegyverszünet?”, „miért kell búslakodni a fegyverszünet miatt?”, és még sorolhatnám. Tudjuk persze, hogy végleges és megfellebbezhetetlen fordítás nem létezik, ahogy nem létezik végérvényes műértelmezés sem. A kutyáját rendszeresen büntető öregúrtól Meursault megkérdezi, hogy most éppen mi a baja az állattal. „Még mindig itt van” – válaszolja Gyergyainál, ami alig érthető. „Egyszer agyonütöm, úgy éljek” – olvassuk az új verzióban, ami sokkal jobban illik a beszédhelyzethez. A korszakok és a fordítói gondolkodásmódok különbségét jól mutatja az a párbeszéd is, amikor Meursault szomszédja elárulja, miért nem tud megválni attól a nőtől, akit eddig kitartott. Míg Gyergyainál „még mindig odahúzza valami a ringyóhoz”, az Ádám-Kiss változatban „nagyon szeretett dugni” a nővel. Nem vitás, hogy minden szempontból ez a jobb megoldás, bár ez sem adja vissza teljesen az eredeti szándékoltan suta nehézkességét (*un sentiment pour son coït*).

Ám az új fordítás igazi tétje (legalábbis szerintem) az lehetett, hogy nyelvileg reflektáljon az első és a második rész különbségére. Meursault ugyanis belső átalakuláson megy át, a jóformán teljes passzivitástól egyfajta tudatosodásig, az utolsó sorok extatikusán költői beszédmódjáig. Igazából ezen mérhető le az új fordítás sikere: túl azon, hogy találtak a

figurához (és a mai magyar olvasóhoz) jobban illő prózanyelvet, úgy valósítják meg ezt az átmenetet, hogy közben Meursault alakja nem veszíti el belső folytonosságát sem. Elhisszük, hogy ugyanaz a személy beszél a testvéries világegyetem élményéről, aki az első részben gyakorlatilag nem talált szavakat a „mama” halálára. Márpedig ez komoly bravúr. Örülhetünk az új Camus-fordításnak.